

PŘEKÁŽKY REGULACE INVAZNÍCH NEPŮVODNÍCH DRUHŮ ZVÍŘAT

HELENA DOLEŽALOVÁ

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Šíření invazních nepůvodních druhů je jednou z příčin snižování biologické rozmanitosti a dalších škod, avšak regulace těchto druhů je problematická z mnoha důvodů; některé překážky jsou společné pro všechny invazní nepůvodní druhy, jiné jsou specifické pro určité skupiny těchto druhů. Nejvíce otázek souvisí s možnostmi postupu proti šíření invazních nepůvodních druhů zvířat. Předmětná česká právní úprava se značně liší od úpravy slovenské.

Key words in original language

biologická rozmanitost; invazní nepůvodní druhy; zvíře; zvěř; eradikace

Abstract

The spread of invasive alien species is one of the causes of biodiversity loss and other harms. However, relevant regulation is problematic due to many reasons. Some obstacles to the regulation of the spread are common to all invasive alien species whereas others are specific for some species. The most problematic issues are ways of eradication of invasive alien animal species. The Czech legal regulation of the issue differs from the Slovak one significantly.

Key words

biodiversity; invasive alien species; animal; game; eradication

1. ÚVOD

Problematika regulace šíření invazních nepůvodních druhů je průřezovým tématem prostupujícím různými oblastmi práva, zejména tzv. veřejného. Jde o úpravu poměrně novou, neboť negativní následky šíření těchto druhů se projevují především v posledních desetiletích. Z tohoto důvodu nejen v českých předpisech zaměřených na ochranu přírody a druhové rozmanitosti v posledních letech postupně přibývají ustanovení, které mají pomoci omezovat šíření bioinvazí. Ne vždy se však tato snaha setkává s úspěchem a pochopením. Jedná se totiž o poměrně kontroverzní a v mnoha směrech komplikovanou záležitost, ke které je třeba přistupovat komplexně a objektivně. Zvláště problematické se to jeví v případě invazních nepůvodních druhů zvířat.

Tento příspěvek se nejprve zabývá důvody samotné regulace, dále zmiňuje jak překážky regulace všech invazních nepůvodních druhů, tak i specifické překážky regulace v případě zvířat. Dále je

analyzována právní povaha invazních a nepůvodních druhů a položena otázka, zda je lze zařadit mezi volně žijící živočichy či zvěř, i jaké jsou možnosti omezování jejich šíření, přičemž jsou uvedeny relevantní oprávněné subjekty, postupy, i vliv vývoje pojetí zvířat. Určité aspekty jsou porovnávány se zahraniční, zejména slovenskou úpravou. Závěrem jsou nastíněny možnosti financování žádoucích opatření k zamezení šíření invazních nepůvodních druhů zvířat. Předmětná problematika je velice široká, a proto jsou vybrány pouze zásadní prvky.

2. DŮVODY REGULACE INVAZNÍCH NEPŮVODNÍCH DRUHŮ

„Příroda musí být chráněna proti tzv. invazním druhům, které poškozují naše ekosystémy“.¹ Důvodů pro přijímání právních předpisů, jejichž účelem je regulace šíření invazních nepůvodních druhů rostlin a živočichů je však více, i když ochrana ekosystémů převažuje (invazní druhy jsou řazeny mezi hlavní příčinu vymírání druhů, a proto je regulace jejich šíření upravena zejména v právních předpisech na ochranu přírody a druhové rozmanitosti). Podle *Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky*² tvoří nepůvodní druhy třetinu české flóry, přičemž jakožto invazní druhy, které nevratně poškozují společenstva, do nichž pronikají, je jich hodnoceno několik desítek. Co se týká nepůvodních druhů živočichů, celkový přehled chybí. Důvody jejich rozšíření, mezi něž patří zejména komerční chov, ovlivnily i to, že se jedná zejména o druhy ryb, savců, a asi jen pět druhů ptáků. Invazní nepůvodní druhy např. negativně ovlivňují půdní erozi, narušují břehy toků, poškozují infrastrukturu (zdi, chodníky, archeologické památky, protipovodňové systémy), jsou zdroji alergenů, a také mohou ztížit dopravu nebo šířit choroby jak mezi rostliny a živočichy, tak i mezi lidmi. Způsobují značné ekonomické škody, nehledě na množství finančních prostředků vynakládaných na jejich kontrolu a likvidaci. Významným důvodem pro předmětnou regulaci je i řetězení následků šíření invazních druhů.

3. OBECNÉ PŘEKÁŽKY REGULACE INVAZNÍCH NEPŮVODNÍCH DRUHŮ

Ačkoli se počty invazních druhů stále zvyšují a náklady související s biologickými invazemi dosahují v Evropě každoročně nejméně 10 miliard eur, jen 2% obyvatel Evropy si uvědomují škodlivé

¹ Prchalová, J.: *Zákon o ochraně přírody a krajiny a NATURA 2000. Komentář a prováděcí předpisy podle stavu k 1.1.2006*. Praha: Linde, 2006. s. 36

² *Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky* [online] Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2005, s. 19. URL <http://www.bioinstitut.cz/documents/Strategie-CR_biodiverzita.pdf> [cit. 02.09.11]

důsledky invazí.³ Řešení problému invazních druhů přitom přesahuje do celé řady lidských činností, včetně s tím souvisejících právních vazeb.⁴ Již rozsah těchto aktivit komplikuje jejich efektivní regulaci. Překážek je však mnohem více. Young⁵ mezi ně řadí zejména nemožnost jednoduše zakázat zavádění nových druhů, neboť je to v mnoha případech nezbytné, navíc nelze s jistotou předvídat, který druh bude invazní a bude mít negativní vliv na ekosystémy, neboť invazní povaha některých druhů se v novém prostředí projeví až za několik let. Nelze regulovat invazivitu jakožto vlastnost druhů, ale pouze chování lidí, které ovlivňuje šíření invazních nepůvodních druhů. Přitom je nezbytné vyvažovat protikladné zájmy, zejména těch, které vedou k zavádění invazních druhů se zájmy na ochranu přírody. Nezbytností je stanovení limitů aktivitám, které mohou způsobit škody. Též je nutné vyvažovat zájem na ekonomickém využívání invazních druhů se zájmem (nebo spíše nutností) administrativně monitorovat, kontrolovat a vyhodnocovat důsledky jejich zavádění. Také je třeba seznámit se s vědeckými výzkumy biologů a ekologů, z nichž předmětná právní úprava vychází. Ovšem názory těchto odborníků se mohou lišit, zejména pokud se určité druhy stávají invazními až po určitém „pasivním“ období nebo pokud se některé opakovaně zaváděné druhy v určitých podmínkách invazními nestávají. Proto je problematické vytváření tzv. černých seznamů, které negativně ovlivňuje nemožnost předvídat invazivitu, přičemž hrozí zákaz zavádění prospěšných a užitečných druhů. S tím souvisí i obava před chybnými kroky vedoucí k nečinnosti, ovlivněná realizovanými nevhodnými řešeními, které vedly ke značným problémům.⁶ Překážkou regulace je i to, že škody způsobené šířením invazních druhů jsou často těžko vyčíslitelné, a také nemožnost zastavit šíření invazních druhů přirozeným výběrem. Též může jít o kontroverzní záležitost v případě poměrně dlouho usazených druhů,

³ *Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru ke Sdělení Komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů – Plán strategie EU pro invazivní druhy KOM(2008) 789 v konečném znění* [online] URL <<http://eur-lex.europa.eu>> [cit. 01.10.11]

⁴ Zicha, J.: *Právní problematika ochrany biodiverzity. České právo životního prostředí*. Č. 1, 2011. s. 13. Praha: Česká společnost pro právo životního prostředí

⁵ Young, R. T.: *National and Regional Legislation for Promotion and Support to the Prevention, Control, and Eradication of Invasive Species* [online] Washington, D.C.: The World Bank, 2006. s. 7-9. URL <http://cmsdata.iucn.org/downloads/young_invasive_species.pdf> [cit. 9.11.2010]

⁶ např. v Austrálii se staly invazními kočky, které zde byly úmyslně vysazeny, aby lovily invazní králíky (*Invazní druh* [online] URL <http://cs.wikipedia.org/wiki/Invazn%C3%AD_druh> [cit. 13.09.11])

kteří postupně způsobují škody na ekosystémech a v zemědělství, avšak v mezidobí se staly významným zdrojem příjmů.⁷

4. SPECIFICKÉ PŘEKÁŽKY REGULACE ŠÍŘENÍ INVAZNÍCH NEPŮVODNÍCH DRUHŮ ZVÍŘAT

4.1 NEJASNÝ PRÁVNÍ REŽIM

Český právní řád nezná pojem *invazní nepůvodní druh*, a tedy ani nevymezuje, které nepůvodní druhy zvířat lze považovat za invazní (lze se sice setkat s důrazem na rozdíl mezi pojmy *invazní* a *invazivní*,⁸ ovšem v používání těchto pojmů došlo k určitému vývoji: výraz *invazní druh* sice bývá používán pro naturalizovaný druh, který se v území rychle šíří na značné vzdálenosti od mateřské populace a zpravidla na rozsáhlém území,⁹ a může tedy splývat s pojmem nepůvodní, a termín *invazivní druh* naopak pro nepůvodní druh, jehož introdukce a/nebo šíření ohrožuje biologickou diverzitu,¹⁰ v podstatě jsou však tyto výrazy považovány za významově shodné, a proto je z praktických důvodů, i pro odlišení od homonymního termínu používaného v medicínských oborech, vhodnější používat formy ustálené v právní úpravě¹¹). Proto se budu nejprve zabývat pojmem *invazní druh*, dále pojmy *nepůvodní druh*, *volně žijící živočich* a *zvěř* ve vztahu k vymezení pojmu invazní nepůvodní druhy zvířat.

Je-li výrazně negativní impakt součástí definice pojmu *invazní druh*, je třeba věnovat mu pozornost a zohledňovat ho nejen v právní úpravě, ale zejména při její aplikaci. Jak uvádí Pergl,¹² rozlišuje se

⁷ např. v zemích, kde je lov zvěře pojmán jako sportovní aktivita, která by byla eradikací invazního druhu omezena

⁸ např. *Terminologický slovníček* [online] URL <http://www.jarojaromer.cz/invaze/?page_id=23> [cit. 15.09.11]

⁹ Pyšek, P., Chytrý, M., Moravcová, L. et al.: Návrh české terminologie vztahující se k rostlinným invazím [online] *Zprávy České botanické společnosti*. Praha, 43, Mater. 23, 2008. s. 219-221. URL <http://www.ibot.cas.cz/invasions/pdf/Pysek%20et%20al_slovnicek%20inva ze_ZCBS2008.pdf> [cit. 14.09.11]

¹⁰ Mlíkovský, J.: *Nepůvodní druhy: terminologie a definice* [online] URL <http://www.nm.cz/download/pm/zoo/mlikovsky_lit/186-2006-NepuvodniTerminologie.pdf> [cit. 02.09.11]

¹¹ Pyšek, P., Chytrý, M., Moravcová, L. et al.: Návrh české terminologie vztahující se k rostlinným invazím [online] *Zprávy České botanické společnosti*. Praha, 43, Mater. 23, 2008. s. 219-221. URL <http://www.ibot.cas.cz/invasions/pdf/Pysek%20et%20al_slovnicek%20inva ze_ZCBS2008.pdf> [cit. 14.09.11]

¹² Pergl, J.: Co víme o vlivu zavlečených rostlinných druhů? [online] *Zprávy České botanické společnosti*. Praha, 43, Mater. 23, 2008. s. 183–192. URL <http://www.ibot.cas.cz/invasions/pdf/Pergl%20impakt%20invazi_ZCBS2008.pdf> [cit. 24.09.11]

několik úrovní impaktu, přičemž impakt zavlečených druhů je velmi různorodý. To souvisí s vyčíslením nákladů k zajištění účinné alokace zdrojů na management invazních druhů. Přestože pouze malé množství invazních druhů má opravdu výrazný negativní impakt, celkové škody způsobené nepůvodními druhy jsou vysoké. Vnímání impaktu se však liší mezi různými zájmovými skupinami a charakterem invadovaného stanoviště a mění se i v čase (jinak bude vnímat a studovat impakt biolog a jinak zemědělec, lesník či společnost závislá na pěstování zavlečených druhů). Čas ovlivňuje jak měnící se priority společnosti, tak i samotný invazní proces, kdy se původně „neškodný“ a oblíbený druh stane obtížným (invaze jsou ze své podstaty rozpoznány, až když probíhají).

4.1.1 INVAZNÍ DRUH

Prakticky všechny následující definice invazního druhu vychází z Úmluvy o biologické rozmanitosti, podle níž jsou invazní ty nepůvodní druhy, jejichž zavlečení a/nebo šíření ohrožuje biologickou rozmanitost (*an alien species whose introduction and/or spread threaten biological diversity*)¹³.

USA není stranou Úmluvy o biologické rozmanitosti, ale má vlastní poměrně komplexní definici invazních druhů. Podle *Executive Order 13112 of February 3, 1999 - Invasive Species*¹⁴ jsou invazními druhy ty nepůvodní druhy, jejichž rozšíření způsobuje nebo může způsobit ekonomické nebo environmentální škody nebo škody na lidském zdraví (*“Invasive species” means an alien species whose introduction does or is likely to cause economic or environmental harm or harm to human health*).

Přímo v § 7 slovenského zákona č. 543/2002 Z.z., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, jsou invazní druhy definovány jako nepůvodní druhy, které se samovolně šíří a vytlačují původní druhy z jejich přirozených biotopů a snižují biologickou rozmanitost. Podobně jako v České republice je používán výraz invazní (resp. invázní), nikoli invazivní. K uvedené definici však lze poznamenat, že k „samovolnému šíření“ invazních nepůvodních druhů ve značné míře přispívá činnost lidí, resp. že spontánní šíření je jen jedním ze způsobů šíření invazních druhů („mezi šest hlavních způsobů šíření IAS patří

¹³ *Glossary of Terms* [online] URL
<<http://www.cbd.int/invasive/terms.shtml>> [cit. 02.09.11]

¹⁴ *Executive Order 13112 of February 3, 1999 - Invasive Species* [online]
URL <http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=1999_register&docid=99-3184-filed.pdf>
[cit. 02.09.11]

vypuštění, únik, kontaminující látka, černý pasažér, koridor a spontánní šíření“).¹⁵

Bundesnaturschutzgesetz v § 7 odst. 2 bodu 9¹⁶ definuje invazní druh jako druh, jehož výskyt mimo jeho přirozený areál představuje významné potenciální nebezpečí pro původní ekosystémy, biotopy nebo druhy (*eine art, deren Vorkommen außerhalb ihres natürlichen Verbreitungsgebiets für die dort natürlich vorkommenden Ökosysteme, Biotope oder Arten ein erhebliches Gefährdungspotenzial darstellt*).

Ve švýcarské právní úpravě lze nalézt definici *invazních nepůvodních organismů* nikoli v zákoně, ale v nařízení o nakládání s organismy 814.911 *Verordnung über den Umgang mit Organismen in der Umwelt (Freisetzungsverordnung, FrSV) vom 10. September 2008 (Stand am 1. Oktober 2008)*. Takovými organismy se rozumí nepůvodní organismy, o nichž je známo, nebo se předpokládá, že se ve Švýcarsku šíří do té míry, že mohou ohrozit biologickou rozmanitost a její udržitelné využívání, zdraví lidí, zvířat nebo životní prostředí (*invasive gebietsfremde Organismen: gebietsfremde Organismen, von denen bekannt ist oder angenommen werden muss, dass sie sich in der Schweiz ausbreiten und eine so hohe Bestandesdichte erreichen können, dass dadurch die biologische Vielfalt und deren nachhaltige Nutzung beeinträchtigt oder Mensch, Tier oder Umwelt gefährdet werden können*).¹⁷

V České republice není definován pojem *invazní druh*, ale podobně jako ve Švýcarsku se lze setkat s termínem *invazní škodlivý organismus*, kterým se podle § 10 zákona o rostlinolékařské péči rozumí "*škodlivý organismus v určitém území nepůvodní, který je po zavlečení a usídlení schopen v tomto území nepříznivě ovlivňovat rostliny nebo životní prostředí včetně jeho biologické různorodosti*". *Invazní škodlivý organismus* je tedy určitou podskupinou škodlivých organismů; impakt invazního škodlivého organismu je vymezen širěji než u škodlivého organismu. Tento zákon je však zaměřen na ochranu rostlin a rostlinných produktů proti škodlivým organismům, ochranu proti zavlečení organismů škodlivých rostlinám nebo rostlinným produktům, omezování nepříznivého vlivu škodlivých organismů na zdraví lidí, zvířat a na životní prostředí apod., předmět jeho úpravy tedy nezahrnuje veškeré spektrum regulace šíření invazních nepůvodních druhů rostlin a živočichů.

¹⁵ Zicha, J.: Právní problematika ochrany biodiverzity. *České právo životního prostředí*. č. 1, 2011. s. 109. Praha: Česká společnost pro právo životního prostředí

¹⁶ § 7 *Begriffsbestimmungen* [online] URL
<<http://dejure.org/gesetze/BNatSchG/7.html>> [cit. 02.09.11]

¹⁷ *Art 3 Begriffe* [online] URL
<http://www.admin.ch/ch/d/sr/814_911/a3.html> [cit. 02.09.11]

Podobné je to se zákonem o myslivosti (co se týče užšího zaměření), který v § 14 odst. 1 písm. f) používá pojem zavlečené druhy živočichů v přírodě nežádoucí, přičemž příkladmo jmenuje mývala severního, psíka mývalovitého, norka amerického a nutrii říční (další druhy by měly být stanovené vyhláškou, ta však dosud nebyla vydána).

Zákon o ochraně přírody (odlišně od podobných zákonů ve vybraných výše uvedených zemích) upravuje v § 5 odst. 4 pouze povolování záměrného rozšíření geograficky nepůvodních druhů (přičemž invazní nepůvodní druhy jsou určitou podskupinou nepůvodních druhů).

4.1.2 NEPŮVODNÍ DRUH

Z výše uvedeného vyplývá, že pro pojetí pojmu invazní nepůvodní druh je významné pojetí nepůvodnosti druhu. V praxi se projevuje, že definice a aplikace tohoto pojmu není zcela bez problémů.

Biologové původním druhem rozumí druh, který v území vznikl v průběhu evoluce, nebo se do něj dostal bez přispění člověka z území, kde je původní, a naturalizovaným druhem zavlečený druh, který se v území pravidelně rozmnožuje po dlouhou dobu a nezávisle na činnosti člověka.¹⁸

V zahraniční literatuře se lze setkat s výrazy *neobiota* a *neofyt* (zejména v evropském kontextu), což jsou druhy zavlečené po roce 1500 (vztahuje se k objevení Ameriky a počátku objevných plaveb).

Většina definic nepůvodního druhu vychází z Úmluvy o biologické rozmanitosti, která přesně definuje jednotlivé kategorie nepůvodních druhů (*alien species*), kterými jsou druhy, poddruhy nebo nižší taxony zavlečené mimo své přirozené minulé nebo současné rozšíření včetně všech částí, zralých pohlavních buněk, semen, vajíček nebo reprodukčních částí, které jsou schopny přežít a následného rozmnožování (*a species, subspecies or lower taxon, introduced outside its natural past or present distribution; includes any part, gametes, seeds, eggs, or propagules of such species that might survive and subsequently reproduce.*)¹⁹ Tyto definice byly dále přejímány např. Světovým svazem ochrany přírody (IUCN), Strategií ochrany biologické rozmanitosti České republiky, atd.

Podle § 5 odst. 4 zákona o ochraně přírody a krajiny je geograficky nepůvodním druhem rostliny nebo živočicha druh, který není součástí přirozených společenstev určitého regionu. Za nepůvodní tedy bývá

¹⁸ Pyšek, P., Chytrý, M., Moravcová, L. et al.: Návrh české terminologie vztahující se k rostlinným invazím [online] *Zprávy České botanické společnosti*. Praha, 43, Mater. 23, 2008. s. 219-221. URL <http://www.ibot.cas.cz/invasions/pdf/Pysek%20et%20al_slovnicek%20inva_ze_ZCBS2008.pdf> [cit. 14.09.11]

¹⁹ *Glossary of Terms* [online] URL <<http://www.cbd.int/invasive/terms.shtml>> [cit. 02.09.11]

považován druh, jehož výskyt v území má souvislost s recentní činností člověka, ale mezi původní jsou řazeny druhy rozšířené člověkem počátkem neolitu. Introdukce je překonání hlavní geografické bariéry druhu prostřednictvím člověka. Regionem se však nerozumí politicky ani správně definované území.²⁰

Další relevantní definice obsahuje zákon o rybářství. Podle § 2 písm. s) tohoto zákona se *nepůvodní rybou a nepůvodním vodním organismem* rozumí geograficky nepůvodní nebo geneticky nevhodná nebo neproověřená populace ryb a vodních organismů, vyskytující se na území jednotlivého rybářského revíru v České republice méně než tři po sobě následující generační populace.

V praxi se vyskytly určité problémy ohledně povinnosti povolení orgánu ochrany přírody k vypouštění nepůvodních druhů ryb a vodních organismů, kdy se postupuje podle § 5 odst. 4 zákona o ochraně přírody a krajiny. Na této situaci nic nezměnila ani změna § 90 zákona o ochraně přírody a krajiny.

Jak uvádí Pokorná²¹, v souvislosti s chovem nepůvodních druhů ryb vyvstává řada právních otázek, mezi nimiž nechybí ani tzv. ztráta speciality zákona o ochraně přírody a krajiny, neboť vztah mezi zákonem o ochraně přírody a krajiny a zákonem o rybářství je podstatný pro objasnění právní povahy nepůvodních druhů ryb. Vymezení pojmů *nepůvodní ryba* a *nepůvodní vodní organismus* lze chápat obecněji pouze pro účely zákona o rybářství, který upravuje ochranu ryb vzhledem k jejich hospodářskému využití, ne však s ohledem na ochranu vodních a jiných ekosystémů. Lze tedy dovodit, že nepůvodnost ryby může být zhojena výskytem alespoň tří po sobě jdoucích generačních populací. Ovšem definice geograficky nepůvodního druhu rostliny nebo živočicha v zákoně o ochraně přírody a krajiny ve spojení s možností jejich záměrného rozšíření do krajiny pouze s povolením orgánu ochrany přírody platí obecně. Pokorná k tomuto závěru dochází jak jazykovým výkladem (chybí zde omezující formulace „*pro účely tohoto zákona*“, jakou používá zákon o rybářství), ale též výkladem systematickým (zařazení úpravy rozšiřování geograficky nepůvodních druhů mezi instituty obecné ochrany přírody) a především pak výkladem teleologickým, neboť účelem ustanovení je, v souladu s účelem celého zákona o ochraně přírody a krajiny, jak je vymezen v ustanovení § 1, přispět k udržení a obnově přírodní rovnováhy v krajině, k ochraně rozmanitostí forem života, přírodních hodnot a krás a k šetrnému hospodaření s přírodními zdroji. Tedy povolení k rozšiřování je nezbytné vždy,

²⁰ Miko, L., Borovičková, H. et al.: *Zákon o ochraně přírody a krajiny. Komentář*. 2. vyd. Praha: C.H.Beck, 2007. s. 105

²¹ Pokorná, L.: *Nepůvodní druhy ryb ve světle zákona o ochraně přírody* [online] *Ochrana přírody*, č. 1, 2011. URL <<http://www.casopis.ochranaprirody.cz/Pravo-v-ochrane-prirody/nepuvodni-druhy-ryb.html>> [cit. 14.09.11]

naplní-li jakýkoli druh živočicha vymezení podle § 5 odst. 4 zákona o ochraně přírody a krajiny. Opačné názory, objevující se v praxi, však tento závěr zpochybňují s ohledem na výše zmíněnou „ztrátu speciality“ zákona o ochraně přírody a krajiny. Je však třeba pamatovat i na další povinnosti při vypouštění geograficky nepůvodních ryb podle zákona o ochraně přírody a krajiny, neboť všechna prostředí, kam by mohly být takové ryby vypouštěny, tedy vodní tok, rybník i jezero, jsou ex lege významným krajinným prvkem, a k zásahům, které by mohly vést k jeho poškození nebo ke zničení, nebo ohrožení či oslabení jeho ekologicko-stabilizační funkce, si musí ten, kdo takové zásahy zamýšlí, opatřit závazné stanovisko orgánu ochrany přírody. Navíc záměrné rozšiřování geograficky nepůvodních druhů rostlin a živočichů je činností zakázanou základními ochrannými podmínkami některých zvláště chráněných území (národních parků, chráněných krajinných oblastí, národních přírodních rezervací a přírodních rezervací). Měly-li být nepůvodní druhy ryb vypuštěny do vodních toků, jezer či rybníků nacházejících se na území zvláště chráněných území, musela by být nejprve vydána výjimka z těchto zákazů podle § 43 zákona o ochraně přírody a krajiny. Kromě toho může být záměrné rozšiřování geograficky nepůvodních druhů omezeno bližšími ochrannými podmínkami ve zřizovacích předpisech jednotlivých zvláště chráněných území. V řízení, ve kterém se rozhoduje o zarybňovací povinnosti, mají orgány ochrany přírody postavení dotčeného orgánu státní správy a je tedy třeba jejich závazné stanovisko (podle ustanovení § 136 odst. 1 písm. b) zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů, ve spojení s § 90 odst. 5 a § 4 odst. 2 zákona o ochraně přírody a krajiny). Pokorná uzavírá, že vzhledem k zásadám činnosti správních orgánů vymezených správním řádem nelze vydat rozhodnutí povolující nebo nařizující činnost zakázanou jiným zákonem, ale nejprve je třeba povolit výjimku ze zákazu, a až poté takovou činnost povolit či nařídit. Nelze tedy rozhodnout o zarybňovací povinnosti spojené s vysazováním nepůvodních druhů ryb bez povolení záměrného rozšíření geograficky nepůvodních druhů živočichů podle zákona o ochraně přírody a krajiny. Před vydáním rozhodnutí v řízení o zarybňovací povinnosti musí být nejprve vydáno závazné stanovisko orgánu ochrany přírody k zásahu do významného krajinného prvku, popř. výjimka ze základních ochranných podmínek zvláště chráněných území.

Dalším příkladem, dokládajícím problematické vymezení nepůvodního druhu v zákoně o ochraně přírody a krajiny, je spor o kamzíka horského²². Podle Hamerské, Pavlíčka a Pecháčka²³ (dále

²² Kamzík horský (*Rupicapra rupicapra*) je zařazen mezi invazní nepůvodní druhy savců v České republice, a to v seznamu projektu DAISIE (*Delivering Alien Invasive Species In Europe*) [online] URL <<http://www.europe-aliens.org/regionFactsheet.do?regionId=CZE-CZ>> [cit. 22.11.11]

²³ Hamerská, M., Pavlíček, Z., Pecháček, J.: Za záchranu a zachování populace kamzíka horského v pohoří Hrubého Jeseníku pro příští generace

jen autoři) je jeho téměř stoleté začlenění do jesenické přírody bez jakýchkoli významnějších negativních projevů, a proto vyjádřili svůj nesouhlas se stanoviskem Správy chráněné krajinné oblasti Jeseníky, podle níž by měl být kamzík horský z Jeseníků odstraněn, a to na základě závěru Ministerstva životního prostředí ze dne 18.4.2000. Podle stanoviska by se neměly zvyšovat stavy kamzíka, měl by být vyloučen ve vegetačním období trvalý pobyt kamzíka horského v Národní přírodní rezervaci Praděd, a během tohoto období by měl být monitorován vliv kamzíka na ekosystémy (Agenturou ochrany přírody a krajiny a Správami chráněné krajinné oblasti Jeseníky a Lužické hory), a podle výsledku by měl být v koordinaci s Ministerstvem životního prostředí jeho další management pro další období. Ve stanovisku bylo dále uvedeno, že negativní vlivy kamzíka na ekosystémy jsou součástí kumulovaných negativních vlivů způsobených zejména zvěří jelení a srnčí, a proto je třeba redukovat stavy této zvěře, popř. vyloučen chov kamzičí zvěře ve zvláště chráněných územích, přičemž je vyloučena možnost introdukce kamzíka horského do jiných lokalit, než ve kterých se vyskytuje. Autoři dále uvedli, že v roce 2004 obnovil Krajský úřad Olomouckého kraje na návrh lesů České republiky s. p. Hradec Králové oblast chovu kamzíka horského s názvem „Hrubý Jeseník“ na výměře 30 tisíc ha. Toto rozhodnutí mělo být napadeno Správou chráněné krajinné oblasti Jeseníky pro nezákonnost, ovšem tu ústřední orgán státní správy neshledal. Podle autorů je příčinou neobjektivní a vágní definice nepůvodního druhu v zákoně o ochraně přírody a krajiny, přičemž za vhodnější pokládají definici nepůvodního druhu ryb a vodních organismů v zákoně o rybářství, neboť lépe odráží vývoj, ke kterému v přírodě nevyhnutelně dochází (v přírodě se objevují nové druhy živočichů a jiné zanikají). Měly by být rozlišeny druhy invazní, nebezpečné, a bezpečné. Stávající právní úpravu kritizují pro absenci právní jistoty při posuzování konkrétní problematiky. Kamzičí zvěř označují za součást přirozených společenstev Jeseníků a ve své petici²⁴ nesouhlasí s jeho likvidací proto, že je geograficky nepůvodní.

[online] *Myslivost*. č. 1, 2011, s. 18. URL <<http://www.myslivost.com/Casopis-Myslivost/Myslivost/2011/Leden---2011/Za-zachranu-a-zachovani-populace-kamzika-horskeho.aspx?replyto=0>> [cit. 02.09.11]

²⁴ „*Nepředpojatá mysl si musí položit otázku, proč vlastně proti invazním druhům bojovat - po ústupu glaciální stepi na konci poslední doby ledové sem drtivá většina našich živočišných i rostlinných druhů teprve musela „invadovat“, byl zpočátku většinou bez lidské pomoci. A což teprve po rozvinutí zemědělství a odlesnění značných ploch! Málokdo si uvědomí, že invazní druhy ze Středomoří či předoasijských stepí, byl velmi starého data, třeba už z neolitu, jsou „erbovními“ zvířaty a rostlinami naší krajiny. Jedná se například o koroptve, vrabce, zajíce, skřivany či o oblíbené pestře kvetoucí plevele, jako jsou chrpy, koukoly nebo vlčí máky. Na tom by vcelku nebylo nic špatného, kdyby se jednalo o cíl myšlenkově reflektovaný a zcela vědomý. Začtu-li se do publikací a písemností ochránářského charakteru, nelze u mnoha z nich přehlédnout, jak obrovský citový potenciál se na ně váže a jaká nenávist se upírá vůči „cizákům“, kteří si dovolili proniknout na naše*

Je-li kritizována česká definice nepůvodního druhu, je vhodné ji porovnat s definicemi v jiných zemích.

Slovensko pojímá nepůvodní druh prakticky shodně s Českou republikou (*druh, ktorý sa vyskytuje mimo svojho prirodzeného areálu, ako aj mimo areálu v rámci svojho prirodzeného rozptylového potenciálu*), navíc však za nepůvodní druh považuje i křížence jedinců původního a nepůvodního druhu.

Německá definice omezuje dobu, po kterou je volně žijící druh zvířete nebo rostliny považován za nepůvodní, na 100 let jeho výskytu v přírodě (*eine wild lebende Tier- oder Pflanzenart, wen sie in dem betreffenden Gebiet in freier Natur nicht oder seit mehr als 100 Jahren nicht mehr vorkommt*).²⁵

Švýcarská definice nepůvodních organismů rozšiřuje území jejich výskytu na země Evropského sdružení volného obchodu (*European Free Trade Association - EFTA*) a Evropské unie, zmiňuje však domestikované formy ze zemědělské a zahradnické produkce (*Art in der Schweiz, den übrigen EFTA- oder den EU-Mitgliedstaaten (ohne Überseegebiete) nicht natürlicherweise oder in der Landwirtschaft oder im produzierenden Gartenbau dieser Länder nicht in domestizierter Form vorkommen, und nicht aus Populationen aus Ländern nach Ziffer 1 stammen*).²⁶

V USA jsou nepůvodními druhy (včetně jejich semen, vajíček, spór nebo jiného biologického materiálu schopného rozmnožování) takové, které nejsou původní v určitém ekosystému ("*Alien species*" means, with respect to a particular ecosystem, any species, including its

výsostně území a eventuálně tu „původní“ druhy vytlačovat. (Při dostatečně dlouhém časovém záběru vždy s podivem zjistíme, že nic zcela „původní“ není a vše, co máme, ať už na družích či obyvatelstvu, je konglomerátem „pozdějších příměstí“.) Je dobrý důvod se domnívat, že osoby, které by za jiných okolností postřehly čistotu rasy či jazyka, dnes bojují proti znečištění „naší“ přírody invazními druhy. Je to povolené, politicky korektní a lze se tam vyřádit podobně, jako si lze bez rizika zastřílet na bažanty a na lidi nikoliv. I řada pozdějších invazních druhů je velice hezká - velká a tmavorůžově kvetoucí netýkavka Royleova, která se teprve za života naší generace rozšířila v říčních nivách, by byla okrasou každé zahrady a nezapře svou himálajskou domovinu. Avšak z hlediska ochranné praxe je to jeden z nepřátel naší krajiny. Vzhůru do skanzenu. Boj proti invazním druhům je tedy v podstatě snahou uchovat krajinu a její druhové složení jako skanzen stavu zhruba kolem přelomu 19. a 20. století. Nejde tedy o zachování „divočiny“, ale kulturní krajiny ze „starých dobrých“.

²⁵ § 7 Begriffsbestimmungen [online] URL <<http://dejure.org/gesetze/BNatSchG/7.html>> [cit. 02.09.11]

²⁶ Art. 3 Begriffe [online] URL <http://www.admin.ch/ch/d/sr/814_911/a3.html> [cit. 01.09.11]

seeds, eggs, spores, or other biological material capable of propagating that species, that is not native to that ecosystem).²⁷

Z těchto příkladů vyplývá, že je sice možné definici nepůvodního druhu různě modifikovat a upřesňovat, vždy však zůstane poměrně obecná. Rozhodující bude tedy názor odborníků v konkrétním případě, podložený biologickými výzkumy vztahujícími se k určitému území.

4.1.3 VOLNĚ ŽIJÍCÍ ZVÍŘE

Právní režim invazních nepůvodních druhů zvířat je ovlivněn jejich zařazením nebo nezařazením do kategorie volně žijících živočichů, kterými jsou podle § 3 odst. 1 písm. d) zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o ochraně přírody a krajiny), jedinci živočišného druhu, jehož populace se udržují v přírodě samovolně. Mezi volně žijící živočichy patří i jedinci odchovaní v lidské péči vypuštění v souladu s právními předpisy do přírody. Živočichem se přitom rozumí všechna vývojová stadia daného jedince. Za volně žijícího živočicha se však nepovažuje jedinec zdivočelé populace domestikovaného druhu.

Domestikovaný druh není v českých právních předpisech definován; Úmluva o biologické rozmanitosti rozumí domestikovanými ty druhy, jejichž evoluční proces byl ovlivněn lidmi za účelem uspokojování jejich potřeb ("*Domesticated or cultivated species*" means species in which the evolutionary process has been influenced by humans to meet their needs).

Populace domestikovaných druhů by se však neměla v přírodě dlouhodobě a samovolně udržovat již vzhledem k jejich změnám morfologickým, fyziologickým atd. v důsledku šlechtění pro účely užitekosti. Pojmy volně žijící živočich a volně žijící zvíře, definované v zákoně č. 100/2004 Sb., o obchodování s ohroženými druhy, ve znění pozdějších předpisů, a v zákoně č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon na ochranu zvířat proti týrání), též vztahují skutečnost, zda je živočich (zvíře) volně žijící, na samovolné udržování populací daného druhu v přírodě, nikoliv na výskyt jedince v přírodě.²⁸

Vzhledem k tomu, že se některé invazní nepůvodní druhy zvířat rozšířily do přírody po úniku z chovů, je otázkou, zda jsou volně žijícím živočichy nebo ne. Pokud by jimi byli, vztahovala by se na ně ochrana podle zákona o ochraně přírody a krajiny (ovšem s výjimkou

²⁷ *Executive Order 13112* [online] URL
<<http://www.invasivespeciesinfo.gov/laws/execorder.shtml>> [cit. 02.09.11]

²⁸ *Sdělení odboru legislativního ve spolupráci se sekci ochrany přírody a krajiny k pojmu "volně žijící živočich" [§ 3 odst. 1 písm. d) zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění zákona č. 218/2004 Sb.] ve vztahu k související právní úpravě. Č. ZPO2/2005. ASPI [databáze]. Verze 8/2011. Wolters Kluwer ČR, a.s. [cit. 12.09.11]*

hubení rostlin a živočichů zmíněného v § 5 odst. 2 zákona o ochraně přírody a krajiny). Ovlivnilo by to i jejich majetkoprávní režim: jako volně žijící živočichové by byly invazní nepůvodní druhy zvířat stále věcí ničí, nebylo by možné přivlastnit si je ani lovem (nejsou považovány za zvěř²⁹), a také by nebylo možné s nimi nakládat jako s věcmi ztracenými či opuštěnými, neboť u těch se podle ustanovení § 135 občanského zákoníku (zákon č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů) předpokládá jejich předchozí vlastnění (k volně žijícím živočichům nelze de lege lata nabýt vlastnické právo, avšak návrh nového občanského zákoníku počítá i s určitými mezními kategoriemi živočichů, pro něž je vhodná zvláštní úprava nabývání a pozbývání vlastnického práva, včetně režimu movitých věcí ztracených a opuštěných se zvláštními odchylkami; nová úprava může ovlivnit možnosti ochrany životního prostředí³⁰).

Na invazní nepůvodní druhy zvířat se však vztahuje ochrana podle zákona na ochranu zvířat proti týrání, ať již jsou či nejsou volně žijícími živočichy.

4.1.4 ZVĚŘ

Zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o myslivosti) rozlišuje mezi *zdivočelými hospodářskými zvířaty* a *volně se pohybujícími označenými zvířaty z farmových chovů zvěře* (která může podle § 14 odst. 1 písm. g) usmrcovat myslivecká stráž po předchozím oznámení místně příslušnému obecnímu úřadu, a to ve vzdálenosti větší než 200 m od nehonebního pozemku, na němž je farmový chov provozován), dále mezi *dalšími zvířaty škodlivými myslivosti* (která může podle § 35 odst. 4 e) usmrcovat myslivecký hospodář, kromě již uvedených zdivočelých domácích zvířat, volně se pohybujících zvířat z farmových chovů zvěře a *toulavých psů a koček*), a konečně mezi mývalem severním, psíkem mývalovitým, norkem americkým, nutrií říční³¹ a dalšími vyhláškou stanovenými *zavlečenými druhy živočichů v přírodě nežádoucími*, která může podle § 14 odst. 1 písm. f) usmrcovat myslivecká stráž. *De lege lata* je tedy jediným subjektem přímo ze zákona oprávněným usmrcovat určité invazní nepůvodní

²⁹ Sdělení odboru legislativního a odboru zvláště chráněných částí přírody k problematice rozhodování orgánů ochrany přírody o odlovu živočichů, kteří nejsou zvěří, podle § 42 odst. 1 zákona o myslivosti [online] *Věstník Ministerstva životního prostředí*. Ročník XVII, částka 10, říjen 2008. s. 21. URL <[http://www.mzp.cz/osv/edice.nsf/D031297356A3D5A0C12574DC0055CD5F/\\$file/95776290.pdf](http://www.mzp.cz/osv/edice.nsf/D031297356A3D5A0C12574DC0055CD5F/$file/95776290.pdf)> [cit. 02.09.11]

³⁰ Adamová, H. *Vlastnictví a životní prostředí*. [online] 2010 [citováno 17. srpna 2011]. 95 s. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita. Právnická fakulta. Vedoucí práce doc. JUDr. Ivana Průchová, CSc. URL <http://is.muni.cz/th/135250/pravf_m/>

³¹ *Procyon lotor*, *Nyctereutes procyonoides*, *Mustela vison*, *Myocastor coypus*

druhy zvířat myslivecká stráž. Podle *Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky*³² má tato právní úprava velice omezený vliv na eliminaci invazních druhů.

Jak již bylo výše zmíněno, tyto živočichové nejsou považováni za zvěř. Na Slovensku je tomu však jinak: v příloze č. 1 k zákonu č. 274/2009 Z.z., o poľovníctve, ve znění pozdějších předpisů, jsou mezi zvěř srstnatou zařazeni i medvědík čistotný (*Procyon lotor*), psík medvědkovitý (*Nyctereutes procyonoides*), norok severoamerický (*Mustela vison*) a nutria riečna (*Myocastor coypus*), které je možné lovit celoročně podle § 71 odst. 1 prováděcí vyhlášky č. 344/2009 Z.z.

Je však diskutabilní, zda lze mezi zvěř, která je podle § 2 písm. b) zákona o myslivosti přírodním bohatstvím, zařadit živočichy, kteří jsou v § 14 odst. 1 písm. f) označeni za nežádoucí v přírodě.

Situace je však ještě komplikovanější. Porovnáním seznamu invazních nepůvodních druhů savců na území České republiky³³ na webu DAISIE (*Delivering Alien Invasive Species Inventories for Europe*) a seznamu savců zařazených mezi druhy zvěře, kterou lze podle zákona o myslivosti obhospodařovat lovem³⁴ lze zjistit, že určité druhy jsou obsaženy v obou seznamech (kromě toho jsou jako "not established" označeny i dva druhy uvedené v § 14 odst. 1 písm. f) zákona o myslivosti).

Navíc je třeba uvažovat nad tím, zda by měla doba lovu i u zavlečených druhů živočichů v přírodě nežádoucích vyhovovat jejich biologickým požadavkům, zda tedy z etických důvodů omezit dobu lovu od 1. dubna do 30. června.³⁵

³² *Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky* [online] Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2005, s. 20. URL <http://www.bioinstitut.cz/documents/Strategie-CR_biodiverzita.pdf> [cit. 15.09.11]

³³ *Alopex lagopus, Ammotragus lervia, Capra ibex, Cervus nippon, Cuon alpinus, Dama dama, Macropus rufogriseus, Marmota marmota, Mustela vison, Myocastor coypus, Nyctereutes procyonoides, Odocoileus virginianus, Ondatra zibethicus, Procyon lotor, Rattus norvegicus, Rupicapra rupicapra*

³⁴ daněk skvrnitý (*Dama dama*), jelen evropský (*Cervus elaphus*), jelenec běloocasý (*Odocoileus virginianus*), jezevec lesní (*Meles meles*), kamzík horský (*Rupicapra rupicapra*), koza bezoárová (*Capra aegagrus*), králík divoký (*Oryctolagus cuniculus*), kuna lesní (*Martes martes*), kuna skalní (*Martes foina*), liška obecná (*Vulpes vulpes*), muflon (*Ovis musimon*), ondatra pižmová (*Ondatra zibethica*), prase divoké (*Sus scrofa*), sika Dybowského (*Cervus nippon dybowskii*), sika japonský (*Cervus nippon nippon*), srnec obecný (*Capreolus capreolus*), tchoř tmavý (*Mustela putorius*), tchoř stepní (*Mustela eversmannii*) a zajíc polní (*Lepus europaeus*)

³⁵ Jelínek, R. *Management malých šelem a zavlečených živočichů* [online] URL

Lze též doplnit, že situaci komplikuje i používání pojmu *lov*, popř. *odlov*, který je vztahován pouze ke zvěři.³⁶ To je však příliš úzké pojetí. V právních předpisech se těchto termínů používá i k usmrcování jiných živočichů než jen zvěře (např. v Úmluvě upravující lov velryb vyhlášené pod č. 34/1935 Sb., v § 13 zákona č. 99/2004 Sb., o rybářství, ve znění pozdějších předpisů, v § 5 odst. 6 zákona o ochraně přírody a krajiny nebo v §§ 40 – 42 zákona o myslivosti). Bylo by však vhodné používání pojmů *lov*, *odlov*, *usmrcování* atd. sjednotit, popř. vymezit, aby byla zřejmá šíře jejich pojetí (*lov*³⁷ slouží i k ochraně zvěře, nejen k jejímu získání či k dalším účelům; pomocí tohoto termínu se např. dělí zvěř na tu, kterou lze a kterou nelze obhospodařovat lovem, neznamená to však, že by lovena mohla být jen zvěř a jiní živočichové ne).

Podle Kindla³⁸ by však myslivecká stráž „*nejspíš mohla mývaly, nutrie, psy mývalovité, kočky a psy usmrcovat ještě tak silou vůle*“, neboť „*povoluje-li ... zákon střílet loveckými zbraněmi zvěř, ... neopravňuje střílet ani kočky, psy nebo mývaly, protože zvěří nejsou ...*“. Usmrcení těchto zvířat podle Kindla není výkonem práva myslivosti, protože „*žádný z nich není ... zvěří a nic jiného než výkon práva myslivosti důvodem usmrcení zvířete ... být nemůže*“.³⁹

Výkon práva myslivosti však nelze zužovat na lov zvěře. K pojetí výkonu tohoto práva je třeba připomenout, že „*v podmínkách České republiky jsou myslivost a právo myslivosti společenskými aktivitami aprobovanými státem k ochraně a rozvoji jedné ze složek životního prostředí – zvěře. Zákon o myslivosti nepředstavuje úpravu myslivosti jako zájmové aktivity, ale ve svém základu jako cílevědomé*

<<http://old.myslivost.cz/media/clankyDetail.asp?IDC1=11542&IDR=10276&TypR=1>> [cit. 15.09.11]

³⁶ Čechura, V.: *Odstřel živočichů v přírodě nežádoucích* [online] URL <<http://www.myslivost.cz/Poradny/Pravni-poradna/odstrel-zivocichu-v-prirode-nezadoucich.aspx>> [cit. 02.09.11]

³⁷ Pojem *lov* se používá v různých významech a má mnoho synonym nejen v právu. V biologii a etylogii je to činnost, při které je pronásledováno nějaké zvíře jiným zvířetem za účelem jeho usmrcení k získání potravy. Běžně se v praxi *lovem* nazývá činnost, při které je pronásledováno zvíře z různých důvodů (odchyt, usmrcení pro získání potravy, pro prodej jeho produktů, za účelem regulace stavu zvěře, jako sport apod.). Nejčastěji označuje legální lov zvěře (oproti pytláctví). Lov se dále dělí podle počtu lovců (osamělý – např. čekaná, šoulačka, vábení, společný – nátlačka, nahánka, nadhánka), podle cíle (odchytem, odstřelem), podle využití speciálně vycvičeného zvířete (sokolnictví, norování, fretkování), přičemž tyto způsoby lze kombinovat. *Lov* [online] URL <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Lov>> [cit. 02.09.11]

³⁸ Kindl, M., David, O.: *Úvod do práva životního prostředí : soukromoprávní aspekty ochrany životního prostředí*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. s. 135

³⁹ tamtéž, s. 134

a regulované činnosti k ochraně a rozvoji přírody“.⁴⁰ Výkon práva myslivosti zahrnuje široké spektrum aktivit k ochraně a rozvoji zvěře, a usmrcování zavlečených druhů živočichů v přírodě nežádoucích je jednou z činností prováděnou v přírodě ve vztahu k volně žijící zvěři. Tito živočichové patří mezi faktory, které působí škody na zvěři (§ 56 zákona o myslivosti). Usmrcování zavlečených druhů živočichů v přírodě nežádoucích je tedy prostředkem ochrany zvěře jako přírodního bohatství. Ve vymezení ochrany myslivosti v § 8 odst. 1 zákona o myslivosti sice není explicitně uveden negativní vliv nepůvodních živočichů, lze jej však dovodit. To platí i pro ustanovení § 3 odst. 1, které zmiňuje opatření k zachování všech druhů zvěře v přírodě a podporu a ochranu geograficky původních druhů zvěře.

4.2 POMALÝ A NEHOSPODÁRNÝ POSTUP V PŘÍPADĚ POTŘEBY REGULACE INVAZNÍCH NEPŮVODNÍCH DRUHŮ ZVÍŘAT

Na základě novelizace § 5 zákona o ochraně přírody a krajiny zákonem č. 349/2009 Sb., jsou s účinností od 1.12.2009 orgány ochrany přírody výslovně oprávněny rozhodnout o odlovu geograficky nepůvodních živočichů.

V praxi je tedy v případě nezbytnosti regulovat výskyt invazních nepůvodních druhů zvířat vydáván orgány ochrany přírody souhlas k jejich odlovu, ve kterém jsou stanoveny podmínky tohoto souhlasu.⁴¹ Mezi tyto podmínky patří např. vyloučení zákazu lovu v noci, upřesnění okruhu osob oprávněných odlov provádět, omezení doby odlovu v rámci kalendářního roku či povinnost podávání hlášení o počtech odlovených živočichů. Tento postup je však mnohem pomalejší a nevhodnější než oprávnění k této činnosti pro držitele loveckých lístků přímo ze zákona. Řízení bývá zahájeno až v době, kdy již geograficky nepůvodní živočichové způsobují škody např. na hnízdicím ptactvu a drobné zvěři. Řízení se často účastní značné množství účastníků (obce, myslivecká sdružení, honební společenstva apod.), kteří se k němu mohou vyjadřovat a využívat opravných prostředků, což k nepřispívá k rychlosti tohoto postupu.

4.3 NERESPEKTOVÁNÍ VÝVOJE POJETÍ ZVÍŘAT

Nelze opomenout ani to, že je-li ze zákona oprávněn větší počet subjektů (tedy myslivecká stráž i myslivecký hospodář) usmrcovat toulavé psy a kočky (za zákonem stanovených podmínek) než invazní nepůvodní druhy zvířat, lze tuto situaci považovat za projev nedostatečného respektu k vlastnickému právu chovatelů psů a koček.

⁴⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 13.12.2006, sp. zn. Pl.ÚS 34/03 [online] URL <<http://nalus.usoud.cz>> [cit. 02.09.11]

⁴¹ např. *Rozhodnutí - Povolení odlovu geograficky nepůvodního živočicha* [online] URL <<http://www.raskovice.cz/userdata/articles/167/mmfm.pdf>> [cit. 23.09.11]

Zejména je-li v současné době, v rámci celkové změny pojetí zvířete, zdůrazňován význam těchto zvířat jako „společníků“ chovaných pro potěšení.

Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku⁴² k § 487 uvádí, že po vzoru dalších evropských úprav již nemají být živá zvířata považována za věci (tzv. *dereifikace*), což je sice vedeno ekologickými hledisky a etikou ochrany zvířat, pozornost je však věnována zejména ochraně vlastnického práva a emoční vazbě mezi zvířetem a jeho pánem. Zvířata jsou pro potřeby soukromého práva rozdělena na zvířata divoká a domácí (s různými podskupinami), u nichž se zejména rozlišuje, zda žijí s člověkem.

Ačkoliv se lze setkat s kritikou odlišného přístupu k různým skupinám zvířat⁴³, je třeba respektovat, že toto odlišování je již tak zakořeněné a stále výraznější, že je třeba jej zohledňovat i v právní úpravě. I v tom lze spatřovat důvod pro rozšíření subjektů oprávněných usmrcovat invazní nepůvodní druhy zvířat.

Proti tomuto rozšíření lze namítat, že je možná záměna norka amerického za chráněného tchoře tmavého. Ovšem „*každý majitel loveckého lístku skládal některý druh zkoušek ... v rámci všech stupňů zkoušek z myslivosti je část přípravy uchazečů věnována zoologii ... Každý lovec si musí být plně vědom, na jaký druh živočicha střílí. A bez dokonalého obeznání loveného druhu by neměl vystřelit*“.⁴⁴

4.4 ŠIROKÉ POJETÍ OCHRANY ZVÍŘAT

Proti likvidaci jakýchkoli zvířat často protestují také nevládní organizace, jejichž předmětem činnosti je ochrana zvířat, a to i když se jedná o zvířata škodlivá, likvidující populace původních druhů. To, že jsou zvířatům postupně přiznávána práva na ohleduplné zacházení kvůli nim samotným, na ochranu proti týrání a utrpení, na účast na přirozených právech, na vhodné podmínky ustájení chovaných zvířat, na respekt pro jejich potřeby a přirozené chování,⁴⁵ je bezesporu pozitivní trend, avšak v případě ochrany volně žijících živočichů před

⁴² Důvodová zpráva [online] URL <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf> [cit. 15.09.11]

⁴³ Swärd, P.-A.: Protecting the Animals? An Abolitionist Critique of Animal Welferism and Green Ideology. In Sollund, R. A. (ed) *Global Harms: Ecological Crime and Speciesism*. New York: Nova Science Publishers, 2008. s. 179

⁴⁴ Jelínek, R.: *Management malých šelem a zavlečených živočichů* [online] URL <<http://old.myslivost.cz/media/clankyDetail.asp?IDCI=11542&IDR=10276&TypR=1>> [cit. 15.09.11]

⁴⁵ Prchalová, J.: *Právní ochrana zvířat*. Praha: Linde, 2009. s. 21-22

invazními druhy zvířat vede neochota k usmrcování invazních nepůvodních druhů zvířat k likvidaci druhů původních.

Usmrcování nepůvodních druhů zvířat je kritizováno jako metoda ochrany ekosystémů, která nerespektuje základní práva zvířat. Za vhodnější jsou považovány např. metody omezování jejich plodnosti apod.⁴⁶ Jakýkoli alternativní způsob regulace invazních nepůvodních druhů zvířat však naráží na nedostatek finančních prostředků na provedení potřebných opatření.

4.5 NEDOSTATEK EKONOMICKÝCH NÁSTROJŮ

V současné době lze získat finanční prostředky k regulaci šíření invazních nepůvodních druhů rostlin a živočichů z různých zdrojů.⁴⁷ Většinou se však vztahují k nepůvodním druhům rostlin. Opatření zaměřená na potlačování či likvidaci invazních druhů rostlin a živočichů jsou podporována zejména v rámci Operačního programu Životní prostředí, Programu péče o krajinu, Programu obnovy přirozených funkcí krajiny, Podprogramu Správa nezcizitelného státního majetku ve zvláště chráněných územích, a to zejména k péči o zvláště chráněné části přírody, ptačí oblasti a o lesní ekosystémy.

4.5.1 MOŽNOST VYUŽITÍ DALŠÍCH EKONOMICKÝCH NÁSTROJŮ

Ačkoli poplatky specificky zaměřené k regulaci šíření invazních nepůvodních druhů rostlin a živočichů nejsou v České republice využívány, bylo by vhodné uvažovat o určité stimulaci tohoto druhu. Tento ekonomický nástroj by mohl být využit např. v rámci povolování introdukce invazních nepůvodních druhů, a to zejména v souvislosti s problematikou zdrojů pro náhrady nákladů vynakládaných za účelem likvidace invazních druhů.⁴⁸ Poplatky (do Státního fondu životního prostředí České republiky, do rozpočtu obcí apod.) by mohly být zdrojem prostředků k financování opatření proti šíření invazních nepůvodních druhů. Problémem by však patrně bylo určení jejich výše a poměru k nákladům na tato opatření; v konečném

⁴⁶ Swärd, P.-A.: Protecting the Animals? An Abolitionist Critique of Animal Welfarism and Green Ideology. In Sollund, R. A. (ed.): *Global Harms: Ecological Crime and Speciesism*. New York: Nova Science Publishers, 2008. s. 179

⁴⁷ *Regulace šíření invazních druhů rostlin a živočichů* [online] URL <<http://www.dotace.nature.cz/bezlesi-opatreni/zamezeni-sireni-invaznich-druhu-rostlin-a-zivocichu.html>> [cit. 02.09.11]

⁴⁸ Young, R. T.: *National and Regional Legislation for Promotion and Support to the Prevention, Control, and Eradication of Invasive Species* [online]. Washington, D.C.: The World Bank, 2006. s. 39. URL <http://cmsdata.iucn.org/downloads/young_invasive_species.pdf> [cit. 09.11.2010]

důsledku by mohly buď odrazovat od určitých potřebných činností, nebo by byly nedostatečné a tím i zbytečné.

Těž by bylo možné uvažovat o určité formě jistiny při povolování určitých činností, s nimiž souvisí šíření nepůvodních druhů, popř. o kompenzačních platbách za zásah do biotopů s negativními důsledky pro ekosystém, který platí původce zásahu předem, subsidiárně nebo alternativně k nápravným opatřením.⁴⁹

I pro pojištění pro případ rozšíření invazních druhů při určité činnosti, kdy nastane nutnost vynaložení nákladů na jejich likvidaci, platí to, co je uvedeno u poplatků. Širšímu využívání tohoto ekonomického nástroje v oblasti životního prostředí obecně brání různé faktory (např. neochota pojišťoven⁵⁰). V hypotetickém případě jeho využití v případě úmyslné introdukce invazních nepůvodních druhů je třeba vzít v úvahu zejména obtíže spojené s potenciálními náklady na nápravu škod způsobených invazními druhy, s obtížným předvídaním invazivity některých nepůvodních druhů, s délkou časového období, během kterého se může invazivita projevit, atd., tedy celkovou pravděpodobnou nevýhodnost.⁵¹ I s tímto ekonomickým nástrojem souvisí problém způsobu stanovení výše zdrojů pro odstraňování nepříznivých důsledků pro životní prostředí v budoucnu, pravděpodobnosti změny cen a tedy nedostatku vytvořených rezerv.⁵²

5. ZÁVĚR

Efektivní regulaci šíření invazních nepůvodních druhů zvířat stojí v cestě mnoho překážek. Některé z nich vyplývají z faktu, že jde o problematiku novou a dosud nepropracovanou, jiné se vážkou ke specifikům právního režimu zvířat a k vývoji jejich pojetí, které se (ne)odráží v právní úpravě. Nelze však rezignovat na snahu o zokonalení relevantní právní úpravy, která je jedním z prostředků,

⁴⁹ Stejskal, V.: Ekonomické nástroje ochrany přírody (v ČR a v zemích středoevropského regionu). In Tkáčiková, J. (ed.): *Ekonomické nástroje v právu životního prostředí. Sborník příspěvků z konference, Brno, červen 2010*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. s. 130

⁵⁰ blíže Průchová, I.: Pojištění a životní prostředí. In Tkáčiková, J. (ed.): *Ekonomické nástroje v právu životního prostředí. Sborník příspěvků z konference, Brno, červen 2010*. Brno : Masarykova univerzita, 2010. s. 100-109

⁵¹ Young, R. T.: *National and Regional Legislation for Promotion and Support to the Prevention, Control, and Eradication of Invasive Species* [online] Washington, D.C.: The World Bank, 2006. s. 56. URL <http://cmsdata.iucn.org/downloads/young_invasive_species.pdf> [cit. 09.11.2010]

⁵² Pekárek, M.: Ekonomické nástroje v právu životního prostředí. In Tkáčiková, J. (ed.): *Ekonomické nástroje v právu životního prostředí. Sborník příspěvků z konference, Brno, červen 2010*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. s. 9-10

kterými lze šíření těchto druhů účinně regulovat, a tím omezovat jimi způsobované škody. Ukazuje se, že česká právní úprava neumožňuje dostatečně řešit tento problém, neboť dostatečně neodráží zákonitosti bioinvasí a není vždy v souladu s výsledky biologických výzkumů, a proto ji bude třeba dříve či později doplnit (jako v okolních státech). Především by měla být tato skupina nepůvodních druhů určitým způsobem vymezena, což znamená nejen ji definovat (a zohlednit přitom okruh negativního působení i způsoby šíření), ale také doplnit definici o seznam alespoň těch nejškodlivějších nepůvodních druhů; tento seznam by měl být sestaven a aktualizován na základě výsledků vědeckých výzkumů. Též je třeba jednoznačně vymezit právní režim invazních nepůvodních druhů zvířat (zejména zda jsou či nejsou volně žijícími živočichy a zvířít), a tím upravit nejen jejich ochranu, ale i ochranu biodiverzity a dalších hodnot před jejich působením. Dále by bylo vhodné upravit související nástroje ochrany životního prostředí, ať už přímého či nepřímého působení, tedy zejména povolování zavážení určitých nepůvodních druhů, i takové ekonomické nástroje, které by nejen ovlivňovaly chování, jehož prostřednictvím se mohou invazní nepůvodní druhy šířit, ale i umožňovaly vytvářet zdroje na provádění opatření jak omezujících šíření těchto druhů, tak napravujících škody jimi způsobené. Především je však třeba zvýšit informovanost o škodách způsobovaných invazními nepůvodními druhy, neboť tím lze (alespoň do určité míry) ovlivnit chování umožňující jejich šíření.

Literature:

- Adamová, H.: Vlastnictví a životní prostředí. [online] 2010 [citováno 17. srpna 2011]. 95 s. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita. Právnická fakulta. Vedoucí práce doc. JUDr. Ivana Průchová, CSc. URL http://is.muni.cz/th/135250/pravf_m/
- ASPI [databáze] Verze 9/2011. Wolters Kluwer [cit. 17.10.2011]
- 451 Bundesgesetz über den Natur- und Heimatschutz (NHG) vom 1. Juli 1966 (Stand am 1. Januar 2008) URL <<http://www.admin.ch/ch/d/sr/451/index.html>> [cit. 02.09.11]
- Bundesrepublik Deutschland Bundesnaturschutzgesetz (Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege) [online] URL <<http://dejure.org/gesetze/BNatSchG>> [cit. 02.09.11]
- Čechura, V.: Odstřel živočichů v přírodě nežádoucích [online] URL <<http://www.myslivost.cz/Poradny/Pravni-poradna/odstrel-zivocichu-v-prirode-nezadoucich.aspx>> [cit. 02.09.11]
- Důvodová zpráva [online] URL <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf> [cit. 15.09.11]
- Executive Order 13112 of February 3, 1999 - Invasive Species [online] URL <http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=1999_register&docid=99-3184-filed.pdf> [cit. 02.09.11]

- Glossary of Terms [online] URL
<<http://www.cbd.int/invasive/terms.shtml>> [cit. 02.09.11]
- Hamerská, M., Pavlíček, Z., Pecháček, J.: Za záchranu a zachování populace kamzíka horského v pohoří Hrubého Jeseníku pro příští generace [online] Myslivost č. 1, 2011, s. 18. URL
<<http://www.myslivost.com/Casopis-Myslivost/Myslivost/2011/Leden---2011/Za-zachranu-a-zachovani-populace-kamzika-horskeho-.aspx?replyto=0>> [cit. 02.09.11]
- Invazní druh [online] URL
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Invazn%C3%AD_druh> [cit. 13.09.11]
- Jelínek, R.: Management malých šelem a zavlečených živočichů. [online] URL
<<http://old.myslivost.cz/media/clankyDetail.asp?IDCl=11542&IDR=10276&TypR=1>> [cit. 15.09.11]
- Kindl, M., David, O.: Úvod do práva životního prostředí : soukromoprávní aspekty ochrany životního prostředí. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. 223 s. ISBN 8086898113
- Lov [online] URL<<http://cs.wikipedia.org/wiki/Lov>> [cit. 02.09.11]
- Miko, L., Borovičková, H. et al.: Zákon o ochraně přírody a krajiny. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007. 607 s. ISBN 9788071795858
- Mlíkovský, J.: Nepůvodní druhy: terminologie a definice [online] URL <http://www.nm.cz/download/pm/zoo/mlikovsky_lit/186-2006-NepuvodniTerminologie.pdf> [cit. 02.09.11]
- Nález Ústavního soudu ze dne 13.12.2006, sp. zn. Pl.ÚS 34/03 [online] URL <<http://nalus.usoud.cz>> [cit. 02.09.11]
- Pergl, J.: Co víme o vlivu zavlečených rostlinných druhů? [online] Zprávy České botanické společnosti. Praha, 43, Mater. 23, 2008. s. 183–192. URL
<http://www.ibot.cas.cz/invasions/pdf/Pergl%20impakt%20invazi_ZCBS2008.pdf> [cit. 24.09.11]
- Pokorná, L.: Nepůvodní druhy ryb ve světle zákona o ochraně přírody [online] Ochrana přírody, č. 1, 2011. URL
<<http://www.casopis.ochranaprirody.cz/Pravo-v-ochrane-prirody/nepuvodni-druhy-ryb.html>> [cit. 14.09.11]
- Prchalová, J.: Právní ochrana zvířat. Praha: Linde, 2009. 327 s. ISBN 9788072017638
- Prchalová, J.: Zákon o ochraně přírody a krajiny a NATURA 2000. Komentář a prováděcí předpisy podle stavu k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006. 351 s. ISBN 978-80-7201-806-2
- Pyšek, P., Chytrý, M., Moravcová, L. et al.: Návrh české terminologie vztahující se k rostlinným invazím [online] Zprávy České botanické společnosti. Praha, 43, Mater. 23, 2008. s. 219–221. URL
<http://www.ibot.cas.cz/invasions/pdf/Pysek%20et%20al_slovnice_k%20invaze_ZCBS2008.pdf> [cit. 14.09.11]

- Regulace šíření invazních druhů rostlin a živočichů [online] URL <<http://www.dotace.nature.cz/bezlesi-opatreni/zamezeni-sireni-invaznich-druhu-rostlin-a-zivocichu.html>> [cit. 01.09.11]
- Rozhodnutí - Povolení odlovu geograficky nepůvodního živočicha [online] URL <<http://www.raskovice.cz/userdata/articles/167/mmfm.pdf>> [cit. 23.09.11]
- Sdělení odboru legislativního a odboru zvláště chráněných částí přírody k problematice rozhodování orgánů ochrany přírody o odlovu živočichů, kteří nejsou zvěří, podle § 42 odst. 1 zákona o myslivosti [online] Věstník Ministerstva životního prostředí. Ročník XVII, částka 10, říjen 2008. s. 21. URL <[http://www.mzp.cz/osv/edice.nsf/D031297356A3D5A0C12574DC0055CD5F/\\$file/95776290.pdf](http://www.mzp.cz/osv/edice.nsf/D031297356A3D5A0C12574DC0055CD5F/$file/95776290.pdf)> [cit. 02.09.11]
- Sdělení odboru legislativního ve spolupráci se sekci ochrany přírody a krajiny k pojmu "volně žijící živočich" [§ 3 odst. 1 písm. d) zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění zákona č. 218/2004 Sb.] ve vztahu k související právní úpravě. Č. ZPO2/2005. ASPI [databáze]. Verze 8/2011. Wolters Kluwer ČR, a.s. [cit. 12.09.11]
- Sollund, R. A. (ed.): Global Harms : Ecological Crime and Speciesism. New York: Nova Science Publishers, 2008. 220 s. ISBN 9781604567700
- SR 451 Art. 23 Fremde Tier- und Pflanzenarten: Bewilligungspflicht [online] URL <<http://www.admin.ch/ch/d/sr/451/a23.html>> [cit. 02.09.11]
- Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky [online] Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2005, s. 19. URL <http://www.bioinstitut.cz/documents/Strategie-CR_biodiverzita.pdf> [cit. 02.09.11]
- Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru ke Sdělení Komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů – Plán strategie EU pro invazivní druhy KOM(2008) 789 v konečném znění [online] URL <<http://eur-lex.europa.eu>> [cit. 01.10.11]
- Terminologický slovníček [online] URL <http://www.jarojaromer.cz/invaze/?page_id=23> [cit. 15.09.11]
- Tkáčiková, J. (ed.): Ekonomické nástroje v právu životního prostředí. Sborník příspěvků z konference, Brno, červen 2010. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 269 s. ISBN 9788021053700
- 814.911 Verordnung über den Umgang mit Organismen in der Umwelt (Freisetzungsverordnung, FrSV) vom 10. September 2008 (Stand am 1. Oktober 2008) [online] URL <http://www.admin.ch/ch/d/sr/814_911/index.html> [cit. 02.09.11]
- Young, R. T.: National and Regional Legislation for Promotion and Support to the Prevention, Control, and Eradication of Invasive Species [online] Washington, D.C.: The World Bank, 2006. 88 s. URL

<http://cmsdata.iucn.org/downloads/young_invasive_species.pdf>
[cit. 09.11.2010]

- Zicha, J.: Právní problematika ochrany biodiverzity. České právo životního prostředí. Č. 1, 2011. s. 13-152. Praha: Česká společnost pro právo životního prostředí, ISSN 1213-5542

Contact – email

Helena.Dolezalova@mail.muni.cz